

OBRAZOVNA STRUKTURA I OBRAZOVNE POTREBE GRAĐANA RH - PLATFORMA ZA PROMJENE PRAKSE OBRAZOVANJA ODRASLIH

Prof. dr. sc. Dijana Vican
Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska
dvican@unizd.hr

Sažetak: Podaci najnovijeg Statističkog ljetopisa (2012.) pokazuju obrazovnu strukturu građana RH. Podaci čine osnovu za višestrano razmatranje obrazovnih potreba građana RH prema nekoliko temeljnih varijabli: kronološka dob i spol, nepismenost, razina obrazovanja, gospodarske grane (sektori), aktivno i neaktivno stanovništvo, zaposleni i nezaposleni i druge. Cilj rada je razmotriti najnoviju obrazovnu sliku Hrvatske, te prodiskutirati odnos obrazovnih potreba s tržišnim potrebama, strateškim ciljevima i obilježjima suvremenih promjena u nacionalnom i europskom kontekstu

U radu se razmatraju sljedeća pitanja: Koje je značenje podataka u Statističkom ljetopisu za obrazovnu, posebice praksu obrazovanja odraslih? Tko su odrasle osobe potrebite obrazovanja? Uočava li se, s andragoškog gledišta, u obrazovnoj slici prostor za potencijalno nove marginalizirane skupine? Diskusija o statističkim pokazateljima i odnosima obrazovne ponude i zahtjeva s obzirom na društveno-kulturne, tržišne, gospodarske, informacijsko-komunikacijske i druge potrebe vodi autoricu ka promišljanju da je andragoška platforma u kontekstu cjeloživotnog učenja i načela "manje poučavanja, više učenja" zahtjevnija glede načina, metoda i sredstava, mogućnosti obrazovanja i samoobrazovanja, nego sadržaja učenja. Dok je u rukama Europske Unije sadržajni i financijski okvir za ostvarenje učinkovitog obrazovanja odraslih, realizacija koncepta cjeloživotnog učenja u nacionalnom kontekstu je u rukama onih čimbenika koji osim vlastitih potencijala imaju senzibiliteta za umrežavanje pojedinaca, ustanova i tvrtki na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Ključne riječi: obrazovna struktura građana RH, obrazovne potrebe odraslih, tržište rada, andragoška platforma, profesionalni portfolio

Uvod

Jedna od zakonitosti društvenog razvoja je povećanje obrazovne razine njezinih stanovnika. Obrazovanje je pogon za društvene, gospodarske i druge promjene te napredak zemlje (Keeley, 2007). U kontekstu ove zakonitosti, a povezano s obrazovanjem odraslih i cjeloživotnim obrazovanjem, leži i druga zakonitost: što se društvo brže razvija i što je razvijenije gospodarstvo, to je razvijenije cjeloživotno obrazovanje (Jarvis, 2004: 15). Hrvatska se strateški postavila s društvenim, gospodarskim, obrazovnim i drugim ciljevima jednakima europskima. Navedene zakonitosti pretpostavljaju ne samo povećanje obrazovne razine građana u Republici Hrvatskoj, odnosno smanjenje obrazovnih razlika njezinih stanovnika, nego podrazumijevaju istovremeno mijenjanje obrazovanja kao društvenog sustava, uključujući i obrazovanje odraslih.

Reforma obrazovnih sustava i koncepcija cjeloživotnog obrazovanja nisu ničim uvjetovane ulaskom u Europsku Uniju, nego su ostavljene svakoj zemlji članici za promišljanje i realizaciju. Nije teško primijetiti da ova sloboda proizlazi iz svjesnosti kreatora europskog suživota o velikim razlikama (nejednakostima) između društvene, gospodarske, informacijsko-komunikacijske, znanstvene i druge razvijenosti zemalja članica. Implementacija cjeloživotnog obrazovanja temelji se prvenstveno na uvidima u nacionalnu obrazovnu strukturu. S obzirom na spregu između društvenog i gospodarskog prosperiteta s jedne i obrazovanja s druge strane, cilj rada je kritičko sagledavanje obrazovne strukture građana u Republici Hrvatskoj u odnosu na suvremene društvene, gospodarske, tehnološke i druge promjene, te nastojanje objašnjenja promišljanja obrazovanja odraslih u hrvatskoj društvenoj zbilji s obzirom na vrijednosne promjene i zahtjeve mijenjanja društva.

Obrazovnu strukturu građana Republike Hrvatske nalazimo u najnovijem *Statističkom ljetopisu* (2012). Podaci čine osnovu za promišljanje o odnosima temeljnih obilježja obrazovne strukture - kronološke dobi i spola, zaposlenosti i nezaposlenosti, razina obrazovanja, aktivnog i neaktivnog stanovništva, s razvojnim ciljevima društva u nacionalnom i europskom kontekstu. Diskusija o ovim odnosima usmjerena je na pokušaj identificiranja platforme za promjene u praksi obrazovanja i osposobljavanja odraslih s obzirom na društvene i vrijednosne promjene, tržišne potrebe, te usmjeravanje pozornosti na potencijalno nove marginalizirane društvene skupine.

Drugi aspekt razmatranja ovih odnosa implicira doticanje didaktičke problematike. Naime, andragoška platforma u kontekstu cjeloživotnog učenja i načela "manje poučavanja, više učenja" pokazuje se zahtjevnija glede načina, metoda i sredstava, mogućnosti obrazovanja i samoobrazovanja, nego sadržaja učenja.

Obrazovna slika Republike Hrvatske

Hrvatska je, prema posljednjem popisu stanovništva 2011. zemlja s 4.284.889 stanovnika (Statistički ljetopis, 2012: 106), s udjelom od 9.58% stanovnika drugih narodnosti u odnosu na većinu Hrvata (90,42%) (Statistički ljetopis, 2012: 107), s udjelom od 4.4% stanovnika kojima hrvatski jezik nije materinski jezik i udjelom od 13.72% stanovnika koji nisu većinske katoličke vjeroispovijesti (Statistički ljetopis, 2012: 109). Društveno-kulturni procesi homogenizacije i društvene kohezije, kojoj sve države teže, prema navedenim podacima ne bi trebali biti problematični i otežavajući za hrvatski kontekst pogleda li se relativno homogena struktura stanovništva. Bez obzira koliko nas stvarnost povremeno razuvjerava, odnos suživota građana s manjinskim obilježjima, odnosno obilježjima drukčije kulture od kulture većine pravnim i odgojno-obrazovnim procesima vodi ka ostvarenju društvene kohezije u Hrvatskoj.

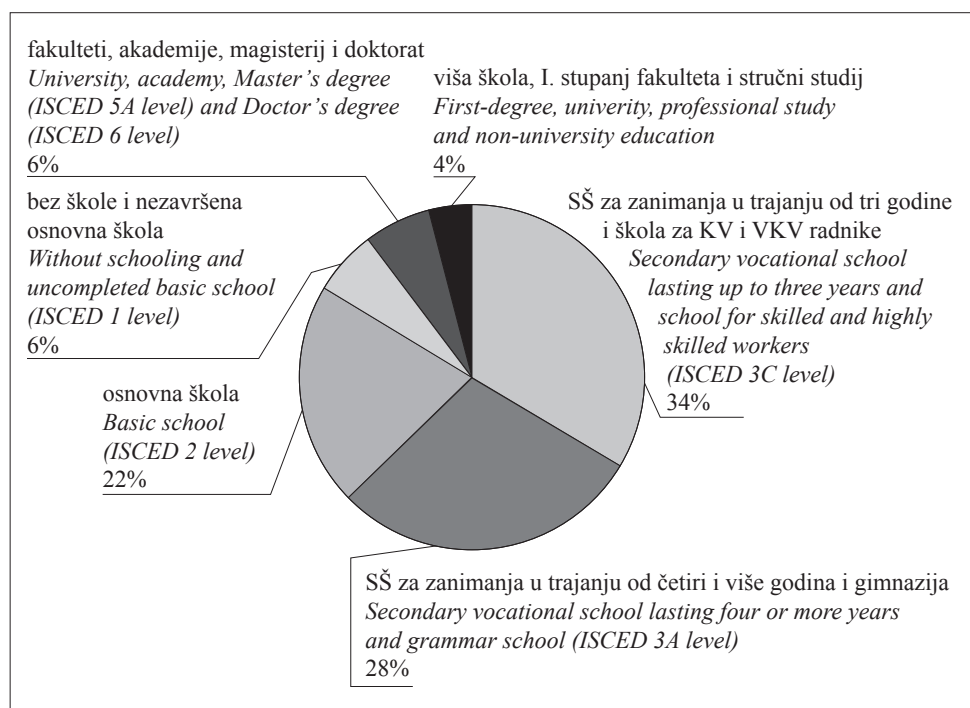
S gledišta gospodarstva i obrazovanja odraslih relevantni podaci su oni koji se odnose na status osobe glede zaposlenja i stupnja obrazovanja. Zaposlene osobe su one koje su zasnovale radni odnos s poslodavcem, na određeno ili neodređeno vrijeme. Zaposlene osobe su, također, one koje rade u vlastitoj tvrtci, trgovačkom društvu, obrtu, kao i osobe zaposlene u slobodnoj profesiji. Ukupan broj zaposlenih u RH 2011. je 1.411.000 od čega je 46% žena. Zaposlenih u obrtu i slobodnim profesijama je 221.000, s udjelom od 44% žena. Izdvojit ćemo 31.000 zaposlenih u poljoprivrednoj djelatnosti s udjelom od 42% žena (Statistički ljetopis, 2012: 135). S obzirom da se prikaz podataka odnosi za razdoblje od 2002. do 2011., uočava se porast prema svim varijablama do 2008., a pad od 2008., i to u ukupnom broju zaposlenih (2002. – 1.359.000, 2008. 1.555.000), zaposlenih u pravnim osobama svih vrsta vlasništva (2002. – 1.060.000, 2008. – 1.252.000, 2011. – 1.160.000), obrtu i slobodnim profesijama (2002. – 229.000, 2008. – 265.000, 2011. – 221.000) te drastičan pad u poljoprivredi (2002. – 70.000, 2011. – 31.000) (Statistički ljetopis, 2012: 135).

U ožujku 2011. od ukupno 1.150.307 zaposlenih u pravnim osobama, u obrazovnoj djelatnosti zaposlenih je 107.659 (Statistički ljetopis, 2012: 136). Zaposlenih, prema godišnjem prosjeku 2011., u djelatnostima slobodnih profesija je 23.192, od čega žena 10.109. Podatci o slobodnim profesionalcima u obrazovnoj djelatnosti nisu evidentirani (Statistički ljetopis, 2012: 137).

Nezaposlenost je u danas u progresiji. Krajem kolovoza 2013. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje registrirano je 313.675 nezaposlenih osoba. U odnosu na kolovoz 2012. godine broj nezaposlenih veći je za 4,0 % ili 12.092 osobe. U ukupnome broju nezaposlenih žene čine 52,9 %, a muškarci 47,1 % (Promjene u evidentiranoj nezaposlenosti tijekom kolovoza te stanje registrirane nezaposlenosti na kraju kolovoza 2013. godine).

Zadržimo li se na podacima Statističkog ljetopisa 2012., kada je broj nezaposlenih bio znatno manji (2011. – 232.000) uočava se da je 55,4% nezaposlenih u dobi od 25 do 49 godina i 19,2% u dobi od 50 do 64 godine (Statistički ljetopis 2012: 152). Odnos nezaposlenih prema spolu je 46% muškaraca : 54% žena (Statistički ljetopis 2012: 179). Nezaposlenih osoba sa završenom srednjom školom (od 1 do 4 godine ili gimnazijom) je 62% (grafikon 1.).

Grafikon 1.: Nezaposlene osobe prema razini obrazovanja (31. prosinca 2011.)

Izvor. Statistički ljetopis/ Statistical Yearbook 2012., str. 179.

Razina obrazovanja radno sposobnog stanovništva, koju čini zaposlena i nezaposlena radna snaga, ne može se zanemariti s gledišta obrazovanja odraslih. Podatak o 57,6% radno sposobnih zaposlenih, a 62,7% radno sposobnih, ali nezaposlenih osoba ima 1-3 godišnju ili 4-godišnju srednju školu za zanimanja (Statistički ljetopis 2012: 153).

Broj osoba svih obrazovnih stupnjeva, koje se prijavljuju Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, permanentno raste od 2007. godine; raste broj onih bez škole i nezavršene osnovne škole, onih sa završenom osnovnom školom, a najznačajniji je

ponovno broj onih sa završenom srednjom školom za zanimanje (1 - 3 i 4 i više godina) i gimnazijom. Samo u petogodišnjem razdoblju, od 2007. do 2008. broj srednjeobrazovanih nezaposlenih osoba povećao se za 40.890 osoba. Istovremeno se povećao broj nezaposlenih s bakalaureatom, stručnim studijem veleučilišne razine za 5.854 osobe, a najznačajnije je povećanje broja nezaposlenih sa sveučilišnim razinama obrazovanja (magistrima struke, magistrima znanosti i doktorandima); njihov broj povećao se od 2007. (10.002) na 18.742 osobe 2011., što je 8.740 osoba više nezaposlenih (Statistički ljetopis 2012: 181). Broj upisanih studenata na studij svih vrsta visokih učilišta u RH akad. god. 2011./2012. je 152.857; redovitih studenata je 112.848, što znači da je 40.009 tzv. izvanrednih studenata (Statistički ljetopis 2012: 479).

Obrazovnu sliku stanovništva Republike Hrvatske možemo rezimirati kroz nekoliko obilježja:

- najveći broj zaposlenih osoba u javnim i privatnim djelatnostima u Hrvatskoj su osobe srednjoškolske kvalifikacije
- najveći broj nezaposlenih osoba u Hrvatskoj su osobe srednjoškolske kvalifikacije (1 – 3 godine i 4-godišnje srednje škole za zanimanje)
- aktivno građanstvo u Hrvatskoj čine pretežito osobe srednjoškolskog obrazovanja, odnosno zaposlene i nezaposlene osobe nesveučilišne razine
- broj muškaraca u javnim i privatnim djelatnostima u Hrvatskoj je veći od broja žena, a muškarci su plaćeni više nego žene
- 6% stanovnika su nepismene osobe i osobe s nezavršenom osnovnom školom u Hrvatskoj.

Promjene društvenih vrijednosti i ciljeva obrazovanja

Prestižno gospodarski i demokratsko razvojni ciljevi Europske Unije usmjereni su na rast zaposlenosti, povećanje BDP-a, rješavanje onečišćenja i zagađivanja zraka i okoliša, energetska učinkovitost, smanjenje ranog isključivanja učenika iz obrazovnog sustava, te smanjenje siromaštva. Prema ovim ciljevima svaka članica EU trebala bi pokretati kodače zamašnjake ili inicijative u područjima: inovacija, povećanja kvalitete obrazovnih sustava, pojačavanja međunarodne atraktivnosti europskog visokog obrazovanja, visoke brzine interneta, razvoja biznisa, a posebice malog i srednjeg poduzetništva, tržišta rada i društvene kohezije (Europe 2020, Europska komisija 2010.). Relevantan je europski program Horizon 2020 (Europska komisija 2010.) s težištem na rješavanju ekonomske krize, odnosno investiranju u buduće poslove i gospodarski rast; zatim brigu o ljudima, njihovo zdravlje, održavanje i skrb te sigurno okruženje; učinkovite i čiste energetske sustave, te prijevoz,

zbog efikasnijeg povezivanja ljudi, roba i dobara. Težnja Europe jest zaposlenost i blagostanje, humano korištenje tehnologija i najbolja infrastruktura, u kojoj će svaka zemlja biti sigurno, inovativno i inkluzivno društvo. Paralelno s gospodarskim rastom i zapošljavanjem europske strategije ističu rješavanje siromaštva, društvene isključenosti, nejednakosti, nezaposlenosti i problema s kojima se suočavaju starije osobe (Investing in Social Europe, 2013.; Developing personal and household services in the EU, A focus on housework activities; Kohezijska politika 2014-2020, Ulaganje u rast i radna mjesta, 2011.) i aktivno građanstvo (Citizenship Education in Europe, 2012.). Poseban značaj pridaje se poduzetništvu s naglaskom na malo i srednje poduzetništvo (Entrepreneurship 2020, Action Plan).

U duboko tranzicijskim društvima, kakvo je hrvatsko, promjena nosi poseban atribut. Za one koji su stekli srednje ili visoko obrazovanje, a ne ostvaruju zapošljavanje, promjene su nemilosrdne. Za one kojima rad više nije permanentan fenomen, i koji su prisiljeni ići ukorak sa znanjima koja zahtijeva zapošljivost, promjene su silovite. Življenje je za većinu ljudi postalo složenije, jer čovjek mora donositi puno više odluka nego što ih je donosio prije. Promjene su za njih turbulentne i burne. Nijedan čovjek nije izoliran od promjena, ni lišen mijenjanja. Promjene su nezaustavljive i nezaobilazne zbog vrijednosnog sustava koji više nije lako klasificirati u hijerarhiju vrijednosti suvremenog življenja; stvaralaštvo kao vrijednost ne može se odvojiti od ljudskih prava; ljudska prava se ne mogu odvojiti od mira i tolerancije; tolerancija i mir ne mogu se odvojiti od znanja i obrazovanja; demokracija je neodvojiva od slobode mišljenja; sigurnost ne može biti manje važna od mira i tolerancije; zdravlje ne može biti odvojeno od blagostanja; solidarnost je nezamisliva bez jednakosti; osobni i etnički identitet ne bi postojali bez interkulturalnih vrijednosti i multikulturalnog mozaika; sloboda i odgovornost relevantne su koliko i rodna i spolna jednakost. Ovaj splet vrijednosti satkan u "horizontalnoj hijerarhiji" je važan, jer je vrijednosnu bazu odgoja i obrazovanja 20. stoljeća (zdravlje, istina, dobrota, ljepota, kreativnost) stavio u povijest hrvatskog školstva. S obzirom da su promjene društvena neminovnost i s obzirom na prirodnu potrebu čovjeka da uči, svaki čovjek je potencijalni cjeloživotni učenik. Zato cjeloživotno učenje nije samo obrazovni cilj, nego i načelo suvremenih društava, koncept obrazovnih sustava i stil života pojedinaca koji su tijekom obrazovanja stekli generičke kompetencije.

Koncept cjeloživotnog obrazovanja u europskom okruženju postaje uporište za obrazovne promjene i promjene obrazovanja odraslih. Konstrukcija cjeloživotnog obrazovanja u nacionalnim okruženjima, međutim, ovisi o smjernicama društvenog prosperiteta, tržištu rada, težnji i mogućnostima pojedinaca za osobnim razvojem. Konstrukcija cjeloživotnog obrazovanja mijenja se onako kako se mijenja znanje u vrijednosnom smislu i znanje u profesionalnom smislu, onako kako se mijenjaju nacionalne koncepcije o znanju vrijednoga učenja.

Nova platforma za promjene u praksi obrazovanja i osposobljavanja odraslih s obzirom na društvene i vrijednosne promjene nalazi se u identificiranju obrazovnih potreba stanovništva i iluzije o tržišnim potrebama, te usmjeravanju pozornosti na potencijalno nove marginalizirane skupine u društvu i obrazovanju. Ozbiljenje novih društveno-kulturnih vrijednosti u obrazovanju odraslih u Hrvatskoj počinje nigdje drugdje, nego tamo gdje jesmo – u razmatranju odnosa obrazovne slike populacije glede stupnja obrazovanja i obrazovne ponude, mogućnosti i/ili novih inicijativa.

Tko su odrasle osobe potrebite obrazovanja u Republici Hrvatskoj i kakvog obrazovanja?

Podemo li od najniže razine Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru, 2013.) koju čini završena osnovna škola, nije teško predvidjeti da se stjecanje elementarne pismenosti neće odnositi na stariju ili najstariju nepismenu populaciju ili populaciju koja je u mladosti napustila sustav školovanja, muškarce i žene iznad sedamdesete godine. Vjerojatnije je da će najstarija populacija, ona koja je nastanjena u urbanim i ruralnim naseljima, ostati živjeti u svom životnom okruženju u kojemu su dali svoje materijalno i moralno nasljeđe. Iako nepismena, to je generacija koja je provela život s vlastitim inačicama znakova i simbola, kružićima, križićima i drugim oznakama, posebice ona u ruralnim naseljima, vodeći evidenciju o urodima, plodovima, uzgojima, zemljištima. To je generacija koja će, bez obzira na težinu življenja, ostati posvećena uzvišenim stvarima i vjerovanju u plemenitost čovječanstva.

Završavanje osnovne škole je pred mladima i osobama srednje životne dobi, koji su u određenom trenutku napustili redovito školovanje, a koji imaju očekivanja da će obrazovnim ulogom osigurati zaposlenje i egzistenciju. Svojevremenim izlaskom iz sustava obrazovanja stekli su brojna neformalna znanja i iskustva, ali i spoznali da im neformalno učenje nije korisno u životu bez kvalifikacijskog identiteta. Obrazovni sustav u Hrvatskoj nudi im završetak prvog obrazovnog stupnja prema Nastavnom planu i programu za osnovno obrazovanje odraslih (2003.) i završetak drugog stupnja, tj. kvalifikaciju s najnižim opsegom samostalnosti i odgovornosti. S gledišta suvremenih društvenih i gospodarskih zahtjeva polaznik će provesti vrijeme obrazovanja u predmetno orijentiranom sustavu s nerealno programiranom satnicom i obrazovnim ciklusima. Izvjesno je da će ponovnim ulaskom u obrazovni sustav kao odrasla osoba polaznik biti motiviran učiti jedino ako je siguran u dobivanje zaposlenja nakon završetka očekivanih obrazovnih ciklusa (vođen stavom: *učit ću svim silama, jer ću dobiti posao*). Ako nije siguran u zaposlenje, njegova motivacija bit će upitna, jer se ponovnim ulaskom u sustav obrazovanja može suočiti s istim problemom zbog kojega je svojevremeno napustio školovanje. Primjeri-

ce, kemija i tehnička kultura s informatikom za njega nisu znanja vrijedna znanja; matematika za njega nije kompetencija za život ni kvalifikacija za rad; znanja propisana u Nastavnom planu i programu za osnovno obrazovanje odraslih su daleko od njegovog životnog iskustva i procjene osobnih obrazovnih potreba. Neizvjesno je, također, da će se odrasla romska populacija koja živi u Hrvatskoj, uključiti u sustav obrazovanja odraslih, za koje vrijedi isti nastavni plan i program, kad se njihove obrazovne potrebe najmanje odnose na propisana znanja iz hrvatskog jezika, stranog jezika, povijesti, biologije, geografije ili likovne kulture. Nesklad praktičnog nastavnog plana i programa može se utvrditi i u odnosu na društvene ciljeve, kao što su društvena kohezija, aktivno i sudjelujuće građanstvo, demokracija, ekologija i dr., te novih kulturalnih pismenosti.

Društva koja su pretežito ili u nekim segmentima tržišno orijentirana, prema istoj orijentaciji usklađuju i obrazovni sustav. Tržišno orijentirana društva su usmjerena na razvoj vještina (engl. *skills*), što odgovara pragmatičnom ili praktičnom znanju, “znanju koje se mjeri izvršenjem”, činjenjem (Jarvis, P. 1999: 161). Međutim, tranzicijska društva često primjenjuju metodu imitiranja razvijenijih od sebe, pa ne vode računa da su suvremena društva društva rizika, te da složenost življenja, mogućnosti izbora i donošenje odluka u svim segmentima života i rada zahtijevaju ne samo ljude koji su stekli profesionalne vještine, nego ljude koji znaju, misle i shvaćaju. Shvaćanje i razumijevanje su više intelektualne sposobnosti od vještina koje treba tržišni globalni svijet. S usmjerenošću na kompetencije koje integriraju vještine i sposobnosti (Gonczi, A., 2004) i kurikulumsko programiranje nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih imao bi veći učinak sa skupinom i lepezom diferenciranih modula i jasnih očekivanih postignuća polaznika (ishoda učenja) za odrasle, nego s “paketom” propisanih nastavnih predmeta. Stoga je kreiranje modula za osnovno obrazovanje odraslih otvorena andragoška platforma i izazov za stručnjake u području obrazovanja odraslih.

Zaposleni i nezaposleni sa završenom osnovnom i srednjom školom su najbrojniji u Hrvatskoj. Zaposlene osobe s kvalifikacijom III. i IV. kvalifikacijskog stupnja možemo svrstati u tri kategorije i svaku kategoriju s određenim rizikom u smislu zadržavanja zaposlenja ili ostvarenja nove zaposlenosti, i to:

- osobe koje s istom kvalifikacijom provode na istom radnom mjestu polovicu (i više) radnog vijeka s čestom ili povremenom uključenošću u stručna usavršavanja i osposobljavanja (primjerice, osobe koje rade u javnoj administraciji) žive u uvjerenju manjeg rizika od gubljenja zaposlenja, ali i vjerojatno lakšeg uključivanja u obrazovne programe (zbog razvijenijih generičkih kompetencija) u slučaju potrebe dokvalifikacije i prekvalifikacije
- osobe koje s istom kvalifikacijom provode na istom radnom mjestu polovicu (i više) radnog vijeka (primjerice, industrijska zanimanja niže složenosti), a nisu (bile) uključene u stručna usavršavanja i osposobljavanja, nalaze se u većem rizi-

ku od gubljenja posla, te težem uključivanju u programe za stjecanje novih kompetencija i kvalifikacija (zbog manje razvijenijih generičkih kompetencija), te

- mlade osobe koje su završile srednje obrazovanje, ušle u svijet rada, ali i svijet duboke neizvjesnosti glede zadržavanja zaposlenja.

Zaposlenost je najevidentniji pokazatelj efikasne sprege obrazovanja i gospodarstva, odnosno, obrazovanja i tržišta rada. Međutim, prethodno navedene skupine u Hrvatskoj nalaze se u riziku gubljenja zaposlenja u okruženju s nepostojanim tržištem rada u Hrvatskoj. Iluzija o tržištu rada i raskorak između gospodarstva, obrazovanja i tržišta rada sagledava se upravo kroz nezaposlenost. Nezaposlenih osoba sa završenom srednjom školom, III. i IV. kvalifikacijskog stupnja, više je nego zaposlenih. Kad bi društvo izišlo iz iluzornog tržišta rada, te nezaposlenima u jednom trenutku ponudilo mogućnost stjecanja nove kvalifikacije, postavlja se pitanje motivacije osobe za stjecanjem nove kvalifikacije neposredno nakon stjecanja kvalifikacije koju nitko ne prepoznaje kao potrebnu (primjerice, pomoćni zubni tehničar ili ekološki tehničar). Pitanje bi trebalo postaviti i obrazovna politika koja u nedostatku financijskih sredstava može računati na učestalu horizontalnu obrazovnu prohodnost odrasle osobe (mlađe ili starije, svejedno) koja, ako i zane-marimo motivacijski aspekt, financijski ne može podnijeti novi obrazovni trošak. Vertikalna obrazovna prohodnost također nije moguća, jer visoka učilišta nemaju dovoljan broj studijskih programa za izvanredne (tzv. *part-time*) studente, a troškovi studija bili bi nepodnošljivi osobama bez zaposlenja.

Zaposleni koji čine aktivno stanovništvo najmanje se profesionalno usavršavaju. Možemo pretpostaviti da su razlozi neuključivanja zaposlenih srednjoškolske razine u stručno usavršavanje različiti: a) sigurnost na poslu, odnosno zasnivanje stalnog radnog odnosa, b) poslodavac ne uvjetuje i ne nudi stručno usavršavanje, c) nemogućnost samofinanciranja stručnog usavršavanja, d) osobna nemotiviranost s obzirom na spoznaju da im više obrazovanje i stjecanje novih kompetencija ne donosi unaprjeđenje na radnom mjestu, bolju profesionalnu poziciju, ni materijalnu dobit.

Prepuštanje završenih zaposlenih i nezaposlenih osoba sa srednjoškolskom kvalifikacijom, posebice niže složenih strukovnih usmjerenja, stihijskom suočavanju s problemom nezaposlenosti i neizvjesnoj budućnosti vjerojatno će dovesti do nove i relativno masovne marginalizirane skupine osoba nižeg srednjeg obrazovanja u nacionalnom okruženju. Dugotrajna nemogućnost dobivanja zaposlenja stavlja tim osobama izbor traženja zaposlenja u (e)migracijama. Nove prepreke u novom ambijentu su nepoznavanje stranog jezika, konkurentnost na inozemnom tržištu rada i priznavanje kvalifikacije. Neostvarivanje nijednog puta za ove osobe je put u siromaštvo, ovisnost o socijalnu pomoć, nemogućnost stvaranja obitelji i nesigurne egzistencijalne uvjete u starosti.

S visokoobrazovanom populacijom problemi su naizgled manji, naprosto zato što je manji broj diplomiranih osoba u društvu. No, situacija s njihovim ostvarenjem u

svijetu rada neizvjesna je gotovo kao i osoba srednjoškolske razine. U nepovoljnoj situaciji su osobe koje su svojevremeno završile višu školu. Čak i ako su se neprekidno stjecale radno iskustvo, te se stalno stručno usavršavale u profesiji, one nemaju priliku dobiti certifikat s većim kvalifikacijskim obujmom (primjerice, stjecanje bakalaureata). Također, ima osoba koje su se neformalno obrazovale i osposobljavale u različitim područjima rada, ali Hrvatska nije osigurala tim osobama mogućnost formalnog završavanja i certificiranja kvalifikacija stečenih izvan formalnog sustava obrazovanja. Time je na jedan način naštetila i nacionalnoj obrazovnoj slici.

Osobe srednjoškolske i visokoškolske razine bez zaposlenja nalaze se u problemu ostvarenja profesionalne karijere i planiranja napredovanja u struci. Time se stvara populacija mladih nejednakih karijernih mogućnosti u nacionalnom i europskom kontekstu. Postoji mogućnost da egzistencijalni ciljevi nezaposlene osobe zamijene ostvarenu višu kvalifikaciju za posao niže obrazovne zahtjevnosti, a to znači diskontinuitet profesionalne karijere. Osim rastuće nezaposlenosti, moguća prijetnja društvenoj koheziji u nacionalnom i međunarodnom kontekstu je potencijalna obespravljenost i izvlaštenost pojedinih skupina s obzirom na nejednakost obrazovnih i profesionalnih šansi, te šansi dobivanja zaposlenja, podjednako onih srednjoškolske i visokoškolske kvalifikacije.

Neravnotežu između neoliberalnih vrijednosti, gospodarske krize države i obrazovanja tranzicijske države vjerojatnije mogu tražiti u javnom dobru – “onome što je vrijedno i korisno cijelom društvu, a ne samo “privatnom dobru” pojedinaca” (Welch, 2008: 6) ako se želi spriječiti golem gubitak ljudskih potencijala u nacionalnom kontekstu i ako su društvena nastojanja usmjerena ka europskom suživotu.

Obrazovanje odraslih s konceptom cjeloživotnog obrazovanja je puno šira andragoška i pedagoška platforma od one koja se prakticira u Hrvatskoj. Pretpostavka unaprjeđenja obrazovanja odraslih i kvalitete srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja u Hrvatskoj jest povezivanje ova tri sustava i zajedničko premošćivanje problema vezanih za visokokvalitetne i konkurentne kvalifikacije. Sprječavanje profesionalnih diskontinuiteta moguće je u omogućavanju “obogaćivanja” kvalifikacija nastavnika i ravnatelja strukovnih škola i visokoškolskih ustanova, te učinkovitijem povezivanju školskih sustava, poduzeća, tvrtki, posebice malog i srednjeg poduzetništva. Obogaćivanje kvalifikacija podrazumijeva stjecanje kompetencija koje nadilaze predmetnu stručnost i stjecanje temeljnih pedagoško-psiholoških i didaktičko-metodičkih kompetencija, a to su više razine informacijsko-komunikacijskih kompetencija, poduzetničke kompetencije i kompetencije za rad u timu sa zaposlenima u ustanovama i tvrtkama u kojima će djeca s odraslošću preuzimati profesionalne obveze.

Iskustva razvijenih (OECD) zemalja izdiferencirala su obrazovne modele na radnom mjestu koje tranzicijskim zemljama mogu poslužiti kao modeli povezanosti teorije i prakse tijekom stjecanja kvalifikacije, a ne trebaju nužno iziskivati posebna materijalna i financijska sredstva ukoliko se povezanost obrazovnih sustava i pod-

ručja rada prihvati kao načelo cjeloživotnog učenja, a obrazovanje kao javno dobro. Jedan od modela je učiti “radom u sjeni” (engl. *job shadowing*), u kojemu učenik ili student provodi povremeno po nekoliko dana prateći stručnjaka kakvim učenik, odnosno student, želi postati. Drugi model je učenje u različitim servisima ili službama ili udrugama (engl. *service learning*) u kojima učenik ili student uči radeći (Learning for Jobs, 2010: 106). Ovo su tek neki primjeri koji iziskuju zajedničko dogovaranje o ishodima učenja, te osposobljenost za vrednovanje i samovrednovanje. Andragošku platformu proširuju time sve ustanove, tvrtke i udruge koje se prepoznaju u ciljevima i potrebi objedinjavanja matične djelatnosti s obrazovnom.

Didaktičko-metodičku dimenziju profesionalnog obogaćenja u smislu povećanja obujma temeljne kvalifikacije predstavljat će profesionalni portfolio (Bubb, S., 2010), repozitorij cjelovitog životopisa, stručnog razvoja, načina stjecanja prethodnih iskustava (formalnih, neformalnih i informalnih) i tekućih obrazovnih aktivnosti.

Zaključak

Zakovitost razvoja i prosperiteta društva se ne mijenja. Ona je ostvariva smanjivanjem obrazovnih, socijalnih i drugih razlika. Ono što je društveno promjenljivo, to je niz vrijednosti koje se odražavaju na sustav obrazovanja. Imati pretenzije dostizanja standarda kvalitete življenja i gospodarskog rasta razvijenih zemalja u Hrvatskoj trebaju početi sagledavanjem nacionalne obrazovne slike, te identificiranjem onih o kojima ovisi razvoj zemlje. Prema statističkom razmatranju obrazovnih obilježja odraslih osoba u Hrvatskoj, valja se usredotočiti na zaposlene i nezaposlene srednjoškolskih i visokoškolskih kvalifikacija, te proširiti andragošku praktičnu platformu na izradu i provedbu obrazovnih kurikulumu s nositeljima srednjoškolskih i visokoškolskih kurikulumu.

Obrazovanje odraslih ne bi trebao biti prostor bezizglednih pojedinaca na nepostojećem tržištu rada, nego prostor ponude akreditiranih kurikulumu temeljenih na kompetencijama s ponudom diferenciranih stručnih kvalifikacija koje će djelotvorno odgovoriti ciljevima društvene kohezije, aktivnog i sudjelujućeg građanstva, a sa zaposlenjem ostvarenju općeg nacionalnog boljitka.

Europska Unija društveni prosperitet sagledava u investiranju u gospodarski rast i investiranju u ljude. Financijski je otvorena za aplikacije koje su usmjerene na inovacije, bolje obrazovanje, zapošljavanje i samozapošljavanje, bolju javnu administraciju, kompetitivnost u malom i srednjem poduzetništvu, ekološkoj zaštiti, zdravlju, starenju, mobilnosti i dr. Obrazovanje odraslih i realizacija koncepta cjeloživotnog učenja je, izgleda, u rukama onih čimbenika koji osim vlastitih potencijala imaju senzibiliteta za umrežavanje pojedinaca, ustanova i tvrtki na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

LITERATURA:

Bubb, S. (2010), *The Insider's Guide for New Teachers, Succeed in training and induction*, London and New York: Routledge

Citizenship Education in Europe, 2012.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139EN.pdf (19. 11. 2013.)

Developing personal and household services in the EU, A focus on housework activities ec.europa.eu/...cial/BlobServlet?docId=9725&langId=en (4. 9. 2013.)

Entrepreneurship 2020, Action Plan, Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:EN:PDF> (6. 10. 2013.)

Europe 2020, A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth

http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/news/documents/pdf/20100303_1_en.pdf (17. 7. 2013.)

Gonczi, A. (2004), "The new professional and vocational education", *Dimensions of Adult Learning, Adult Education and Training in a Global Era* (ed. Griff Foley), Open University Press, str. 19–34.

Horizon 2020, Reserach and Inovation for Growth, Employment and Sustainable Development, September 2013 - n°29

http://ec.europa.eu/dgs/jrc/downloads/h2020_september_2013_issue.pdf (3. 10. 2013.)

Investing in Social Europe, European Union, 2013

http://www.cite.gov.pt/pt/destaques/complementosDestqs/Investing_in_social_Europe_EN.pdf (18. 9. 2013.)

Jarvis, P. (1999), *International Dictionary of Adult and Continuing Education*, Kogan Page

Jarvis, P. (2004), *Adult Education and Lifelong Learning* (3. izdanje), London and New York: RoutledgeFalmer

Keely, B. (2007), *Ljudski kapital*, Zagreb: EDUCA

Kohezijska politika 2014-2020, Ulaganje u rast i radna mjesta, 2011.

http://www.delhrv.ec.europa.eu/files/file/articles-regulation2014_leaflet_hr-1349945230.pdf (14. 12. 2013.)

Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih (2003.)

<http://zakon.poslovna.hr/public/Nastavni-plan-i-program-za-osnovno-obrazovanje-odraslih/154467/zakoni.aspx> (5. 5. 2011.)

OECD (2010.), *Learning for Jobs*, OECD

Promjene u evidentiranoj nezaposlenosti tijekom kolovoza te stanje registrirane nezaposlenosti na kraju kolovoza 2013. godine, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb, rujan 2013.

http://sssh.hr/upload_data/ckeditor/PR_Nezaposlenost-Zaposljavanje_08_2013.pdf (1. 9. 2013.)

Statistički ljetopis 2012./Statistical Yearbook 2012

http://www.dzs.hr/Hrv/publication/stat_year.htm (1. 9. 2013.)

Welch, A. (2008), "Making Education Policy", Connel, R. et al. *Education, Change and Society*, Oxford: University Press

Zakon o hrvatskom kvalifikacijskom okviru, Sabor Republike Hrvatske, 2013.

EDUCATIONAL STRUCTURE AND EDUCATIONAL NEEDS OF CROATIAN CITIZENS – A PLATFORM FOR CHANGE IN ADULT EDUCATION

Dijana Vican

Abstract: *The latest Statistical Yearbook (2012) data show Croatian citizens' educational structure. This information make an adequate basis for versatile consideration of Croatian citizens' education needs according to several fundamental variables: chronological age and gender, literacy, level of education, industries (sectors), active and inactive population, employed and unemployed, and others. The aim is to review the latest educational image of Croatia, and discuss the relationship between educational and market needs, strategic objectives and characteristics of contemporary changes in national and European context.*

The paper discusses the following questions: What significance does the Statistical Yearbook bring to educational practice, particularly the andragogy? Does the educational scene, from the andragogy viewpoint, open space for potentially new marginalized groups?

Discussion on statistical indicators and relation between education supply and demand with regard to the socio-cultural, market, economic, information and communication, as well as other needs, leads the author to thinking that the andragogy platform in the context of lifelong learning and the principle of "less teaching, more learning," is more demanding concerning modes, methods and resources, educational opportunities and self-education, than the learning content itself.

While the European Union holds substantive and financial framework for creation of an effective adult education, the realization of the concept of lifelong learning is in the hands of those factors that apart from their own potential, have sensibility for networking of individuals, institutions and companies at national and international level.

Keywords: *educational structure of Croatian citizens, the educational needs of adults, labour market, andragogic platform, professional portfolio*